

ПЕРСПЕКТИВИ ВТІЛЕННЯ КОНЦЕПТУ ПРОТИДІЯ В АНГЛОМОВНИХ ЖУРНАЛЬНИХ СТАТТЯХ

У статті доведено, що зміни перспективи втілення концепту ПРОТИДІЯ визначають внутрішню структуру англомовних журнальних статей.

На сучасному етапі розвитку когнітивної лінгвістики увага дослідників зосереджена на вивченні мовних і текстових засобів відображення структур свідомості людини [1: 149; 2: 85; 3: 529; 4: 36]. Концептуальні структури мають різну кількість компонентів, а тому відрізняються ступенем абстракції та поділяються на схеми, прототипи, пропозиційні структури, фрейми тощо [5: 30].

Центром свідомості людини вважають концепти, які мають свою організацію і складаються з більш елементарних компонентів, що формуються внаслідок чуттєвого сприйняття світу людиною [5: 30]. До базових концептуальних структур відносять образ-схеми – повторювані моделі сенсомоторного досвіду індивіда, які мають гештальтну структуру, тобто сприймаються як єдиний образ [6: xiv].

Серед образ-схем головне місце займають гештальти сили, що лежать в основі концептуалізації людиною взаємодії з навколишнім світом [6: 43-44]. До них зараховують ПРИМУС (COMPULSION), ПЕРЕШКОДУ (BLOCKAGE), ПРОТИДІЮЧІ СИЛИ (COUNTERFORCE), ВІДВЕРНЕННЯ (DIVERSION), УСУНЕННЯ ПЕРЕШКОДИ (RESTRAINT REMOVAL), ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОЖЛИВОСТІ (ENABLEMENT) та ПРИТЯГАННЯ (ATTRACTION) [6: 45-48].

Силові гештальти ПРОТИДІЮЧІ СИЛИ, ПРИМУС і ПЕРЕШКОДА, що відбивають зіткнення двох протилежно спрямованих сил, формують концепт ПРОТИДІЯ. Його ядро утворене образ-схемою ПРОТИДІЮЧІ СИЛИ, яка репрезентує фронтальне зіткнення двох однаково потужних сил, котре веде до припинення їхнього руху [6: 46]. Гештальт ПРОТИДІЮЧІ СИЛИ складається з джерела, вектора та цілі. Решта силових образ-схем відбивають інші аспекти протидії, зумовлені статусом їхніх складників. Образ-схема ПРИМУС представляє джерело як сильніший компонент, що діє ззаду [6:45]. Гештальт ПЕРЕШКОДА утворений унаслідок концептуалізації потужного джерела зупинки або зміни напряму руху вектора [6: 45-46], розташованого спереду.

Трикомпонентна структура образ-схем, які формують концепт ПРОТИДІЯ, покладена в основу синтаксичної структури речень: підмет відповідає джерелу, присудок – вектору, а додаток – цілі протидії. Тому силові гештальти застосовують для опису структури заголовків і текстів, зокрема газетних [7: 38]. Однак наразі відсутні подібні дослідження, виконані на матеріалі журнальних повідомлень, що становить **актуальність** нашої статті.

Структура концепту ПРОТИДІЯ впливає на композицію журнальних текстів, яку визначаємо як схему втілення змісту повідомлення у певній перспективі. Композиція статті включає чотири блоки: заголовний комплекс, до якого зараховуємо назву рубрики, заголовок і підзаголовок [8: 151; 9: 50]; вступний, основний та заключний блоки [9: 203-204].

Заголовок є першим композиційним компонентом, номінативні одиниці якого називають різні складники протидії, що впливає на перспективу її презентації у заголовному комплексі: загальну або деталізовану. Остання репрезентована номінативними одиницями, що вказують на три силові компоненти – джерело, ціль та вектор. Наприклад, у заголовку *Pakistan: The Mullahs vs. the NGOs* (Newsweek 2.10.2000: 44) прийменник *vs.* ототожнює вектор протидії, підмет *the mullahs* називає осіб, які співвідносяться з джерелом, а додаток *the NGOs* – з ціллю.

Загальна перспектива протидії представлена номінативною одиницею, що позначає протистояння, нерозчленоване на складники. У заголовках таких статей відсутні одиниці, які окремо вказують на вектор, джерело та ціль протидії. Так, у статті *Campaign 2000: A War Over Who Controls the Left* (Newsweek 9.08.1999: 43) загальна перспектива протидії позначена іменником *war*. Вона конкретизується у підзаголовку власними назвами *Bradley* та *Gore*, які ідентифікують джерело і ціль, а присудок *is testing* вказує на вектор: *Bradley is testing Gore's lock on the 'old' Democrats*. Та сама перспектива зберігається в основному блоці, на що вказують словосполучення *Gore's predicament*, де *Gore* позначає ціль, а *predicament* – вектор протидії, та антропонім *Bill Bradley*, що ідентифікує її джерело: *The cause of Gore's predicament is as irritating (to Gore) as it is obvious: Bill Bradley*. Як бачимо, втілення концепту ПРОТИДІЯ в композиції цієї статті репрезентує зміну перспективи від загальної у заголовку до деталізованої у підзаголовку та основному блоці, тобто маємо загально-деталізовану схему композиції.

Номінативні одиниці журнальних статей репрезентують наступні зміни перспективи: загальну, наближену, розчленовану, деталізовану та фокусуючу. Загальна перспектива представляє протидію нерозчленовану на складники, напр., *war*. Наближена перспектива репрезентує протидію, обмежену темпоральними, суспільними, емоційними чинниками тощо, напр., *brawl*. При розчленованій перспективі номінативні одиниці ідентифікують учасників протидії, не співвідносних з джерелом та ціллю, напр., *one side, the other side*. Презентація деталізованої перспективи передбачає співвіднесення учасників протистояння з джерелом та ціллю протидії, наприклад у заголовку *The Mullahs vs. the NGOs*. Фокусуюча перспектива представлена ідентифікацією однієї з протидіючих сторін, напр., *prosecution in a case*.

Відповідно, **мета** нашої статті полягає у виявленні змін перспективи відображення концепту ПРОТИДІЯ в композиції журнальних текстів, заголовки яких містять лексему *war*, котра описує протидію у загальній перспективі. Для досягнення поставленої мети у текстових блоках виявляємо номінативні одиниці, що ідентифікують учасників, співвідносних з джерелом та ціллю протидії, а потім визначаємо роль вказаних одиниць у встановленні перспективи представлення протидії в окремих блоках.

Композиція таких статей ґрунтується на двох головних схемах: загально-деталізованій та загально-розчленованій. Загально-деталізована схема представлена ідентифікацією події у загальній перспективі в заголовку та її деталізацією в текстових блоках. Ця схема притаманна статтям, у заголовках яких додаток позначає причину протидії. При загально-розчленованій схемі заголовок відображає загальну перспективу, яка розчленовується у композиційних блоках унаслідок ідентифікації учасників протидії без уточнення їхньої кореляції з джерелом та ціллю. Така схема лежить в основі побудови статей, у заголовках яких додаток вказує на предмет протистояння.

Вказані базові схеми мають варіанти. Загально-деталізована схема має три підсхеми: трансформації складників; почергової ідентифікації джерела та цілі; двопланову з послідовною ідентифікацією джерела та цілі. Варіантом загально-розчленованої схеми є двопланова підсхема ідентифікації протилежних сторін протидії.

Спочатку розглянемо композицію статей, які репрезентують варіанти загально-деталізованої схеми.

Перша підсхема трансформації складників передбачає чотири зміни перспективи: позначення наближеної перспективи у підзаголовку унаслідок вживання номінативної одиниці, що відбиває емоційний аспект протидії; збереження наближеної перспективи іменником, значення якого відбиває темпоральний аспект протидії на початку основного блоку; деталізацію, зумовлену співвіднесенням учасників із джерелом і ціллю в середині основного блоку; та трансформацію перспективи презентації джерела протидії у її ціль в кінці основного блоку. Вказані трансформації покладені в основу статті *Business: The New War Over Oil* (Newsweek 2.10.2000: 47-48). У її підзаголовку іменник *outrage* ідентифікує протидію в емоційному плані: *Outrage at the gas pump is spilling over into presidential politics. What's behind the shortage?*

Її збереження представлено на початку основного блоку іменником *the battle*, семантика якого корелює зі значенням номінативної одиниці заголовка *war: The outrage at the pump spilled over into the battle for the presidency last week.*

Деталізація перспективи у середині цього блоку здійснюється за допомогою присудка *urged*, який позначає вектор, антропоніма *Vice President Al Gore*, що вказує на джерело, та власної назви *President Clinton*, яка ідентифікує ціль примусу: *Vice President Al Gore labeled oil prices a "national crisis" and urged President Clinton to tap the nation's 570 million-barrel Strategic Petroleum Reserve.*

Презентація при розгортанні тексту Альберта Гора, співвідносного з джерелом, як цілі протидії зумовлена ідентифікацією претендента на пост президента Джорджа Буша, співвідносного з джерелом: *Bush shot back that Gore was pandering and called the move a mistake.*

Друга підсхема представлена почерговою ідентифікацією джерела та цілі на початку основного блоку. За такої організації тексту підзаголовки репрезентує учасників, не співвідносних з джерелом і ціллю.

Прикладом наведеної підсхеми є композиція статті *Television: The War Over the Gipper* (Newsweek 10.11.2003: 60-61). Номінативні одиниці у підзаголовку називають політиків і працівників телекомпанії в аспекті послідовності розгортання події: *Conservatives erupt. CBS cowers. The director walks.* Присудок *erupt* у першому реченні активує вектор протидії, а підмет *conservatives* називає консерваторів, співвідносних з джерелом. Підмети *CBS* і *the director* у другому та третьому реченнях позначають решту учасників і сполучаються з присудками *cowers* та *walks*, що вказують на наслідки протидії.

Стаття поділяється на два основні блоки. У першому блоці йдеться про боротьбу політиків проти телевізійної компанії, у другому – про протистояння всередині компанії. Обидва головні блоки побудовані на однакових підсхемах.

При описі боротьби між політиками і телекомпанією іменником *brawl* встановлює наближену перспективу: *You think that fight sounds ugly? It's nothing compared with the brawl over CBS's "The Reagans".* Наближена перспектива трансформується у деталізовану за рахунок присудка *demands*, який вказує на вектор примусу, підмет *the Republican National Committee* та підмет підрядної частини *CBS*, які відповідно вказують на джерело та ціль: *The Republican National Committee now demands that CBS let historians vet the show.*

При описі боротьби всередині компанії іменник *battle* у другому основному блоці наближає перспективу: *But the ugliest battle is inside CBS itself.* Її наступна деталізація полягає у співвіднесенні з джерелом перешкоди акторів *Judy Davis and James Brolin* та директора *Robert Allan Ackerman*, з вектором – присудків *decline* і *has opted out*, а з ціллю – преси та її діяльності: *Stars Judy Davis and James Brolin decline to do any press; Director Robert Allan Ackerman has opted out of the editing.*

Загально-розчленована схема лежить в основі композиції повідомлень, у заголовках яких додаток позначає предмет дискусії. Ця схема ґрунтується на чотирьох змінах перспективи: розчленованій унаслідок ідентифікації протилежних сторін у підзаголовку; наближеній на початку основного блоку; її розчленуванні на протилежні сторони в кінці основного блоку та деталізованій за рахунок співвіднесення номінативних одиниць з трьома складниками протидії в заключному блоці.

Таку композицію має повідомлення *Education: A New War Over Vouchers* (Newsweek 22.11.1999: 46). Його підзаголовки ототожують лідерів боротьби за права афроамериканців, позначених номінативними одиницями *civil-rights leaders: Poor parents want them, but civil-rights leaders are split.*

Іменник *a crisis* на початку основного блоку вказує на загальну ситуацію, що склалася, тобто встановлює наближену перспективу: *Numbers like that are provoking a crisis for the black leadership community.* Її

розчленування відбувається внаслідок позначення традиційних і нових груп борців за права номінативними одиницями *traditional civil-rights leaders* та *a small but growing band of grass-roots leaders: It (crisis) has divided traditional civil-rights leaders, who violently oppose vouchers, from a small but growing band of grass-roots leaders who believe that only competition will force inner-city schools to reform.*

Боротьба між старими на новими лідерами детально представлена в заключному блоці іменником *infighting*, який вказує на вектор протидії: *The infighting between leaders does not mean much to parents who have to worry about their children's schooling.*

Загально-деталізована та загально-розчленована схеми використовуються для організації двопланових текстів, які протиставляють конкретні та загальні події. Двопланові підсхеми представлені варіантами: послідовної ідентифікації джерела та цілі, з одного боку, й ідентифікації протилежних сторін протистояння – з іншого.

Підсхема першого типу зумовлює композицію статей, які повідомляють про судове та політичне протистояння. Підсхема ґрунтується на встановленні у підзаголовку наближеної перспективи судової протидії та загальної перспективи передвиборчого протистояння.

Така структура заголовного комплексу впливає на організацію двох основних блоків статті, один з яких описує позицію звинувачення, тобто джерела протидії, а інший – захисту, співвідносно з ціллю. В основному блоці представлена фокусуєча перспектива для ідентифікації представників звинувачення, політиків та захисту.

На цій схемі ґрунтується композиція статті *Justice: A War Over Witnesses* (Newsweek 26.06.2000: 46). Іменник *case* у її підзаголовку наближає перспективу зображення судової протидії, а номінативна одиниця *questions* вказує на загальну перспективу передвиборчого протистояння: *A Texas death-penalty case raises intriguing questions.*

Перспективу юридичного протистояння фокусує іменник *prosecution*, який ідентифікує сторону звинувачення, співвідносно з джерелом судової протидії: *Sounds like a solid case for the prosecution.*

Фокусування на передвиборчій протидії представлено власною назвою *Gov. George W. Bush*, яка вказує на ціль, а номінативна одиниця *to win* позначає її вектор: *These witnesses raise doubts about Graham's conviction and death sentence, now the focus of an increasingly desperate effort to win a stay of execution from the state of Texas and Gov. George W. Bush.*

Фокусування на судовій протидії покладене в основу розгортання другого основного блоку, про що свідчить ідентифікація номінативною одиницею *defense lawyers* цілі, а іменником *issue* – вектора: *To defend lawyers, the core issue isn't necessarily whether Skillern was right or wrong.*

Передвиборча протидія описана в наближеній перспективі словосполученням *the broader issue* на початку заключного блоку: *The broader issue is whether Texas, the nation's leading death-penalty state with 221 executions since 1982, takes reasonable steps to ensure a competent defense in capital cases.* На її деталізацію вказує іменник *problem*, присудок *will haunt* та антропонім *Bush*, які відповідно позначають джерело, вектор і ціль протидії: *That is exactly the sort of systemic problem that led Illinois Gov. George Ryan to declare a moratorium on executions earlier this year, and there is every likelihood it will haunt Bush as well: between now and Election Day, 15 more people are scheduled to die in Huntsville.*

В основу композиції статті, яка представляє події, пов'язані з лікуванням хвороби в конкретному та загальному планах, покладена двопланова схема з ідентифікацією протилежних сторін дискусії. Конкретний план пов'язаний з юридичною протидією між лікарями та медичним комітетом, а загальний план відбиває суспільну дискусію з приводу лікування хвороби.

Таку схему має стаття *Medicine: A War Over Lyme Disease* (Newsweek 13.11.2000: 72). У її підзаголовку іменник *debate*, що вказує на вектор комунікативної протидії, та номінативні одиниці *patients* і *doctors*, які ідентифікують одну з її сторін, створюють фокусуєчу перспективу: *The debate about how to treat this illness has patients raging – and doctors losing their licenses.*

На перший план, пов'язаний з конкретним випадком юридичної протидії, вказує іменник *disputes: A few days before Halloween, a popular Long Island, N.Y., Lyme disease specialist named Joseph Burrascano entered a state Health Department hearing room where one of medicine's rancorous academic disputes will be played out: how much antibiotics is too much when treating Lyme?* Її подальше фокусування представлено власною назвою *Burrascano*, яка позначає ціль, та присудком *is standing trial*, який вказує на вектор протидії: *Burrascano is standing trial before the Office of Professional Medical Conduct on negligence charges for medicating some patients for several years on end.*

Загальний план суспільного протистояння представлений в основному блоці розчленованою перспективою. На неї вказують номінативні одиниці *one side* та *the other side*, які ідентифікують протилежні сторони дискусії: *One side, which includes academics and insurance companies, says Lyme can be cured with just four weeks of antibiotics. The other side, mostly doctors and their patients, says that in rare intractable cases the infection will require repeated or prolonged courses of antibiotics, costing up to \$20,000.*

Отже, аналіз композиційного втілення концепту ПРОТИДІЯ в журнальних статтях, у заголовках яких іменник *war* описує протидію у загальній перспективі, дозволяє виокремити дві головні схеми побудови статей: загально-деталізовану та загально-розчленовану схеми. Вони диференціюються в аспекті ідентифікації додатком заголовка причини протидії або предмета дискусії. Кожна з цих схем має свої варіанти. Загально-деталізована схема членується на три підтипи: трансформації складників; почергової ідентифікації джерела та цілі; двопланову з послідовною ідентифікацією джерела та цілі. Варіантом загально-розчленованої схеми є двопланова підсхема з ідентифікацією протилежних сторін протистояння.

Подальше дослідження втілення концепту ПРОТИДІЯ в композиції журнальних статей передбачає виокремлення схем розгортання повідомлень, в заголовках яких номінативні одиниці представляють протидію в деталізованій перспективі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Акулова О.О. Семантичні особливості концепту ГРОШІ у національних мовних просторах // Проблеми зіставної семантики: Зб. наук. статей. – Вип. 6. – К.: Видавничий центр КНЛУ, 2003. – С. 149-152.
2. Паршина О.Н. Концепт ЧУЖОЙ в реализации тактики дистанцирования (на материале политического дискурса) // Филологические науки. – 2004. – № 3. – С. 85-94.
3. Соловьева Е.А. Культурные концепты HEART, MIND и SOUL в концептосфере английского языка (предварительные замечания к анализу) // Языки и транснациональные проблемы: Материалы Междунар. науч. конф. Т. II. – М.; Тамбов: Изд-во ТГУ им. Г.Р. Державина, 2004. – С. 529-535.
4. Bierwaczzonek В. A Cognitive Study of the Concept of LOVE in English. – Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Slaskiego, 2002. – 318 p.
5. Болдырев Н.Н. Когнитивная семантика. – Тамбов: Изд-во ТГУ, 2002. – 123 с.
6. Johnson M. The Body in the Mind: The Bodily Basis of Meaning, Imagination, and Reason. – Chicago, L.: The Univ. of Chicago Press, 1987. – xxxviii, 233 p.
7. Потапенко С.І. Мовна особистість у просторі медійного дискурсу (досвід лінгвокогнітивного аналізу). – К.: Видавничий центр КНЛУ, 2004. – 360 с.
8. Комаров Е.Н. Заголовок в системе макротекста печатного средства массовой информации // Аксиологическая лингвистика: проблемы теории дискурса, стилистики, семантики и прагматики. – Волгоград, 2002. – С. 150-157.
9. Стилистика английского языка / А.Н. Мороховский, О.П. Воробьева, Н.И. Лихошерст, З.В. Тимошенко. – К.: Вища школа, 1991. – 272 с.

Матеріал надійшов до редакції 15.04.2006 р.

Федорец Е.Ф. Перспективы реализации концепта ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ в англоязычных журнальных статьях.

В статье доказывается, что изменения перспективы реализации концепта ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ определяют внутреннюю структуру англоязычных журнальных статей.

Fedorets O.F. Perspectives of COUNTERFORCE concept embodiment in English magazine articles.

This paper proves that the perspective changes of the COUNTERFORCE concept define the patterning of English magazine articles